

ler devrinde Sâlâr b. Abdullah tarafından 1 Cemâziyelevvel 708 (17 Ekim 1308) tarihinde yolcuların faydalanması için vakıf olarak yaptırılmıştır. İnşası Sâlâr'ın Şam'da bulunan yardımcısı Seyfeddin Bektemür'ün idaresi ve Nâsır b. Yûsuf'un nezareti ile gerçekleştirilmiştir.

Kervansaray 82×71 m. ölçüsünde olup, ortasında bir şadırvan veya havuzu bulunan bir avlusu vardır. Çapraz tonozlu galeriler avlunun etrafını çepeçevre sarmaktadır. Giriş dehlizinde dama çıkışı sağlayan merdivenler yer alır.

BİBLİYOGRAFYA :

C. R. Conder, *Survey of Western Palestine*, London 1881-83, II, 120; J. A. Jaussen, "Inscription arabe du Khan al-Ahmar", *BIFAO*, XXII (1923), s. 99-103; L. A. Mayer, "The Name of Khan al-Ahmar, Beisan", *The Quarterly Department of Antiquities in Palestine*, I, Amman 1931-32, s. 95-96; J. Sauvaget, "Caravanserais Syriens du Moyen-Age", *AI*, VII (1940), s. 3-4.

SEMAVİ EYİCE

AHNEF b. KAYS

(الأحف بن قيس)

Ebû Bahr Sahr b. Kays b. Muâviye
el-Ahnef es-Sa'dî et-Temîmî
(ö. 67/686-87)

Fetihleri, cesareti
ve zekâsı ile tanınan tâbîi.

İslâmiyet'ten önce doğdu. Asıl adı Sahr'dır. Fakat doğuştan çarpık bacaklı olduğundan Ahnef lakabıyla meşhur olmuştur. Hz. Peygamber'le görüşmedi. Hz. Peygamber'in İslâm'a daveti karşısında menfi tavır takınan kabilesi Temîm'i müslüman olmaya teşvik ve ikna etti. Hz. Ömer devrinde İran'ın fethine memur edilen orduya katıldı ve yeni kurulan Basra şehrine yerleşti. Basra'da kısa sürede kabile reisliğine yükseldi. Hz. Ömer ve bilhassa Hz. Osman devrindeki fetihler sırasında büyük başarılar gösterdi. 644-650 yıllarında Herat, Merv, Merverrûz, Belh ve bölgedeki diğer şehirleri fethetti. Sâsânî Hükümdarı III. Yazdicerd'in son direnişini de kırarak Toharistan'a kadar ilerledi ve bir müddet Horasan'ın bir şehrinde valilik yaptı. Onun hâstrasını yaşatmak için Merverrûz civarındaki bir kaleye Kasr'ül-Ahnef, o yöredeki bir yere de Rûstâku'l-Ahnef adı verilmiştir. Bu fetihlerden sonra Basra'ya dönen Ahnef b. Kays, Hz. Osman'ın şehid edilmesinden sonra meydana gelen iç olaylarda Temîm kabilesi reisi olarak Hz. Ali'nin halifeliğinin başlangıcındaki hadiselerle karışmadı ve Cemel Vak'ası'na

iştirak etmedi. Bununla beraber onun Hz. Ali taraftarı olduğu, Temîm kabilesini bu olaydan uzak tutarak Hz. Ali lehine önemli bir rol oynadığı ve olayları perde arkasından Hz. Ali lehine yönlendirdiği söylenmektedir. Ahnef, Hz. Ali ile Muâviye arasındaki olaylarda Hz. Ali'yi açıkça destekledi ve Sıffin'de Muâviye kuvvetlerine karşı savaştı. Mesele hakemlere havale edilince hakemlik görevinin kendisine verilmesini ısrarla istedi ve Ebû Mûsâ'nın hakemliğine şiddetle karşı çıktı. Fakat isteğini kabul ettiremedi.

Ahnef b. Kays, Muâviye devrinde de nüfuz ve itibarını korudu. Muâviye'nin, oğlu Yezîd'i veliaht tayin etmek istediği zaman Dimaşk'a çağırarak fikirlerine müracaat ettiği şahıslar arasında o da vardı. Bu meseleyle ilgili olarak herkes muvafakat ve takdirlerini belirtirken Ahnef, "Yalan söylersem Allah'tan korkarım, doğru söylersem sizden" diyerek muhalefeti ifade etmekten çekinmedi.

Ahnef, Muâviye ve Yezîd dönemlerinde daha çok Basra'da birbirleriyle ihtilâf halinde olan kabileleri birleştirmek için gayret sarfetti; hatta zaman zaman bu kabileler arasında çıkan silâhlı çatışmaları önleyip barışı temin etmek için şahsî servetini bile harcamaktan kaçınmadı. Onun asıl maksadı birlik ve beraberliği sağlayıp ortak düşman Hâricîler'le mücadele etmektir. Bu sırada Abdullah b. Zübeyr, kardeşi Mus'ab b. Zübeyr'i Irak'a vali tayin etmişti. Ahnef, Mus'ab ile samimi bir dostluk kurdu. Bu sebeple Küfe'yi elinde bulunduran Muhtâr'a karşı 67 (686-87) yılında harekete geçen Mus'ab'ın ordusunda Temîmîliler'e kumandanlık etti. Aynı yıl, yaşı oldukça ilerlemiş olduğu halde Küfe'de vefat etti ve orada defnedildi.

Ahnef, darbimesel haline gelecek derecede yumuşak huylu, zeki, cesur, iyilik sever ve âlim bir kimse idi. Savaşlarda aldığı bir yara veya geçirdiği bir hastalık sebebiyle bir gözünü kaybetmişti. Tek oğlu Bahr'ın çocuğu olmadığı için nesli devam etmemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 110-112; VII, 93-97; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Sâvi), s. 186-187; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), IV, 89, 94, 167-171, 301, 310-314, 500-501, 504, 511; V, 52, 78, 518, 621; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 550; III, 33-37, 238-239, 508; IV, 137-142; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 499-506; Zehebî, *A'lâmü'n-nübe-lâ*, IV, 86-97; M. Şit Hattâb, "el-Ahnef b. Kays et-Temîmî", *MMİr*, XI (1964), s. 33-73; Reckendorf, "Ahnef", *IA*, I, 223-224; Ch. Pellat, "al-Ahnef b. Kays", *EI²* (İng.), I, 303-304.

AHMET ÖNKAL

AHNES b. KAYS

(الأخنس بن قيس)

Hâricî fırkalarından biri olan
Seâlibe'ye bağlı Ahnesiyye
kolunun reisi
(bk. SEÂLIBE).

AHNES b. ŞERİK

(الأخنس بن شريك)

Ebû Sa'lebe Übeyy b. Şerîk
b. Amr el-Ahnes es-Sekafî

Mekke ileri gelenlerinden
bir sahâbî.

Tâif'te yaşayan Sakîf kabilesinin İlâc boyuna mensuptur. Zühreoğulları'nın müttefiki olarak Mekke'ye yerleşmiş ve buradaki kabileler arasında nüfuz ve itibar kazanmıştır. Başlangıçta şiddetli bir İslâm düşmanı idi. Hz. Peygamber'in İslâm'a davetini engellemek için çok çalıştı ve müslümanlara çeşitli işkence yaptı. Bununla beraber bazı geceler Ebû Süfyan ve Ebû Cehil ile buluşarak müslümanların okuduğu Kur'an'ı gizlice dinler ve onu beğendiğini söylerdi. Mekkeliler'in baskısı üzerine Tâif'e giden ve orada da iyi karşılanmayıp tekrar Mekke'ye dönmeye mecbur kalan Hz. Peygamber şehre girebilmek için eşraftan Ahnes'in himayesini istemiş, fakat o bu isteği reddetmişti. Ahnes İslâm düşmanı olmasına rağmen müşriklerin safında Bedir Gazvesi'ne katılmadığı gibi müttefiki Zühreoğulları'nı da geri çevirmişti. Savaştan geri dönüp emrindeki askerleri de caydırdığı için kendisine "el-ahnes" (geri çeviren) denilmiş ve bu lakapla meşhur olmuştur. İslâm'a karşı takındığı menfi tavrı bu hâdiseden sonra da devam ettiren Ahnes, Mekke'nin fethini takip eden günlerde müslüman oldu ve müslümanların safında Huneyn Gazvesi'ne katıldı. **Müel-lefe-i kulûb***dan olması sebebiyle Hz. Peygamber, gönlünü hoş tutmak için, zekât ve ganimetten ona da pay ayırdı. Bazı rivayetlerde, onun İslâm'dan döndüğü ve müslümanlara ait bir otağı ateşe verdiği kaydedilmekte ve hiçbir zaman samimi bir müslüman olmadığı belirtilmektedir. Fakat Ahnes'in irtidat ettikten sonra tövbe ederek tekrar İslâm dinine girmiş olmasını ihtimal dahilinde gören İbn Hacer, farklı rivayetleri birleştirerek İbnü'l-Esir gibi onu as-hâb-ı kirâm arasında saymaktadır. Ahnes, Hz. Ömer'in halifeliğinin ilk yıllarında ölmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

Vakıdî, *el-Megâzî*, s. 44-45, 361, 624, 628; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 282, 315, 360; II, 381, 619; III, 179, 323; Belâzûrî, *Ensâbü'l-eşraf*, I, 116, 211, 231, 291; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 347, 438, 638; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, I, 60, 70; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 25-26.

AHMET ÖNKAL

AHNESİYYE

(الأحنسية)

Harici fırkalarından
Seâlibe'ye bağlı olan Ahnes b. Kays'ın
görüşlerini
benimseyenlere verilen ad
(bk. SEÂLİBE).

AHRÂR, Hâce Ubeydullah

(bk. UBEYDULLAH AHRÂR).

AHRÂRİYYE

(الأحرارية)

Nakşibendiyye tarikatının
Ubeydullah Ahrâr'a
(ö. 895/1490)
nisbet edilen bir kolu
(bk. UBEYDULLAH AHRÂR).

AHREM b. EBÜ'l-AVCÂ

(آخرم بن أبي العوجاء)

Hız. Peygamber'in
hicrî 7. yılın zilhicce ayında
(Nisan 629)
Süleym kabilesini
İslâm'a davet için gönderdiği
elli altmış kişilik seriyenin kumandanı
(bk. SÜLEYM).

AHREM el-ESEDÎ

(bk. MUHRİZ b. NADLE).

el-AHRUFÜ's-SEB'A

(الأحراف السبعة)

Kur'an-ı Kerim'in lafızları ve
kıraatı ile ilgili
yedi vecih veya lehçe.

"el-Ahrufü's-seb'a" tabiri hadislerde zikredilmiş olup muhtelif şekillerde açıklanmıştır. Kur'an-ı Kerim'in nâzil olduğu dil olan Arapça'da kelime, mâna, telâfuz veya imlâ farklılığı gösteren çeşitli lehçeler vardır. Bunların içinde Kureys lehçesi fesahat, zenginlik ve incelik bakımından öbürlerine göre üstünlük ka-

zanmıştır. Çünkü hac ve panayırlar vesilesiyle diğer kabilelere mensup kişiler Mekke'ye geliyor, Kureysliler böylece onların lehçelerindeki güzellikleri duyma ve bunlardan faydalanma imkânına sahip bulunuyorlardı. Bütün insanlığa hitap edecek olan ilâhî mesajda da Kureys lehçesi esas alınmış (bk. Buhârî, "Fezâ'ilü'l-Kur'an", 3), Peygamber bu kabile içinden seçilmiştir: "Biz gönderdiğimiz her resulü ancak kendi kavminin dili ile göndeririz" (İbrâhîm 14/4).

Kur'an-ı Kerim'de Kureys lehçesinin esas alınması, aralarında karşılıklı münasebetler bulunan ve aynı edebî dili besleyen diğer lehçelerden onun metninde kelimelerin bulunmasına mâni olmayıp Kur'an'ın yedi harf (luga, lehçe) üzere okunabileceği Hz. Peygamber tarafından açıklanmıştır. Bu ruhsat'ın verildiğini bildiren hadislerin senedlerinden, konunun yirmiyi aşkın sahâbî tarafından rivayet edildiği görülür. Nitekim Hz. Osman bir gün minberde, "Hz. Peygamber'in, 'Kur'an yedi harf üzere indirilmiştir; her biri geçerlidir, yeterlidir' buyurduğunu işiten varsa söylesin" deyince birçok kişi ayağa kalkarak bunu duyduğunu söylemiş, bunun üzerine Hz. Osman, "Sizlerle beraber ben de bunun şahidiyim" demişti (bk. İbn Hacer, III, 285). Başta *Kütüb-i Sitte* olmak üzere pek çok hadis kitabında çeşitli rivayetleriyle yer alan "yedi harf"le ilgili hadislerde, sahâbîlerden bazıları arasında Kur'an'ın okunuşunda ihtilâf meydana geldiği ve Hz. Peygamber'e başvurduklarında her iki tarafı da haklı görerek, "Kur'an yedi harf üzere indirilmiştir" dediği (Buhârî, "Fezâ'ilü'l-Kur'an", 5; Müslim, "Müşâfirin", 270); Cibrîl ile bir buluşmasında Hz. Peygamber'in, "Ben ümmî (okuma yazma bilmeyen) bir topluma gönderildim; onların içinde kölesi, hizmetçisi, yaşlısı var" diyerek Kur'an okumada kolaylık istediği, Cibrîl'in de, "Kur'an'ı yedi harf üzere okusunlar" diyerek yedi harfle okuma ruhsatını bildirdiği (Taberî, I, 35); bir başka olay üzerine konuyu anlatırken, "...Cibrîl yediye çıkıncaya kadar, ümmetimin buna gücü yetmez, diye tekrarlardım. Sonunda, onu yedi harf üzere oku ... dedi" şeklinde bilgi verdiği (a.g.e., I, 38); başka vesilelerle de, "Kur'an yedi harf üzere indirilmiştir: ... غفور رحيم , غليم حليم gibi" (İbn Ebû Şeybe, II, vr. 61^b). "Onu -yedi harften dileğinize- okuyunuz; bunda beis yoktur; ama rahmet âyetini azapla, azap âyetini de rahmetle bitirmemeye dikkat ediniz" (Taberî, I, 46). "Bunların hepsi, تعال و

الم misallerinde olduğu gibi, azap âyeti rahmetle, rahmet âyeti azapla bitirilmedikçe geçerlidir, yeterlidir" (*Müşned*, V, 41; İbn Ebû Şeybe, II, vr. 61^b) buyurduğu zikredilmiştir.

Ebû Ubeyd el-Herevî ve Ebû Amr ed-Dânî gibi âlimler yedi harf hakkındaki haberin mütevâtir olduğunu söylerler (Ebû Ubeyd, *Fezâ'ilü'l-Kur'an*, vr. 76^{a-b}; Gânim Kaddûrî el-Hamed, s. 130). Goldziher, Ebû Ubeyd'in bu hadis hakkında, "şâzdır, müşned değildir" dediğini iddia ederse de (Goldziher, s. 54) bu yanlıştır. Çünkü Ebû Ubeyd'in "şâzdır, müşned değildir" dediği Kur'an'ın yedi harf üzere indiğini bildiren hadisler değil, yedi harfî helâl, haram, emir, nehiy... diye açıklayan rivayettir (*Ğarîbü'l-hadîs*, III, 160).

Bütün bu harflerin ve değişik okuyuşların Hz. Peygamber'den işitilmiş olması esas olup (Süyûtî, I, 136), sözü edilen ihtilâflar, nokta ve harekesi olmayan ve imlâ özellikleri bakımından farklı okuyuşlara elverişli bulunan o günkü Arap yazısından kaynaklanmış değildir. Kur'an okuyuşunda ihtilâfa düşen ve çeşitli rivayetlerde adları anılan sahâbîlerden her birinin, haklı olduğunu ispat etmek üzere bu şekilde okumayı Resûlullah'tan öğrendiğini ileri sürmesi, Hz. Peygamber'in de bunları dinledikten sonra her iki tarafın okuyuşu için "böyle nâzil oldu" demesi, bunu göstermektedir. Bu konuda aksi görüş ileri süren müsteşriklerin (Goldziher, s. 49 vd., *El² [Fr.]*, V, 409), sözü edilen ruhsatla ilgili rivayetlerden bazılarında yer alan "...azap âyeti rahmetle, rahmet âyeti azapla bitirilmedikçe değişik okuyuşların hepsinin geçerli olduğu" veya غفور رحيم yerine غليم حليم okunmasında mahzur bulunmadığı şeklindeki ifadelere dayandıkları anlaşılmakta, buradan hareketle, gerek Kur'an lafızlarının gerekse âyetlerin tesbit ve tedvininde şahsî tercihlerin rol oynadığı görüşü ile "el-kirâe bi'l-ma'nâ" (Kur'an'ın kendi lafızları dışında ayrıca eş veya yakın anlamlı lafızlarla okunabileceği) sonucuna varmak istedikleri görülmektedir. Hz. Peygamber'in Kur'an okurken غفور رحيم yerine غليم حليم demenin veya benzeri değişikliklerle okumanın önemli olmadığını, bunda mahzur bulunmadığını söylemesi tabiidir. Nitekim sehivden kaynaklanan bu gibi şeyler her gün pek çok kişi tarafından yapılmakta, mânâyı bozacak nitelikte değilse bunda bir mahzur olmadığı, bu çeşit bir okuyuş namazda olmuşsa namazın iadesinin ge-